

Molnár Ákos Ádám¹

A koronavírus idején a közösségi médiában megjelenő álhírek elemzése, az „infodémia” fontossága

Analysis of Fake News Appearing on Social Media During the Coronavirus, the Importance of the 'Infodemic'

Absztrakt

2019. decemberben Kína egyik tartományában, Vuhanban jelent meg a napjainkra már mindenki által ismert és azóta világjárvánnyá nyilvánított Covid–19. A vírussal együtt azonban felerősödtek az álhírek és az ezzel kapcsolatos dezinformálás. Az álhírek és azok terjedése több csatornán is meg tud valósulni, napjainkban a legerőteljesebben az online térben. 2020 tavaszán a World Health Organization az „infodemic” kifejezéssel – azaz amikor túl sok információ, köztük rengeteg megtévesztő jelenik meg egy járvánnyal kapcsolatban – mutatott rá, hogy nemcsak a vírus, de a vele kapcsolatos dezinformáció, vagyis félreinformálás is ugyanolyan mértékben terjed a világon. Jelenleg még mindig ebben a korszakban élünk, a „post-truth” árnyékában, amikor a különböző híreket gyakrabban hisszük el az érzelmi töltöttségük, mintsem valóságtartalmuk vagy forrásuk alapján, jelentősen befolyásolva a társadalom informáltságát. Kutatásom fő célja a koronavírussal kapcsolatos álhírek és érzelmek vizsgálata. Ezen belül az álhírek terjedését és a hallgatóságra tett hatásait vizsgáltam. Online felületeken végzett kulcsszóelemzést alkalmazva az álhírek terjedését, annak ütemét és miértjét kutattam.

Kulcsszavak: Covid–19, álhír, dezinformálás, megtévesztés

¹ Hallgató, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, e-mail: m.akos0911@gmail.com

Abstract

In December 2019, Covid-19, which is now well known and has since been declared a pandemic, emerged in Wuhan, a province in China. In spring 2020, the World Health Organization used the term 'infodemic' – when too much information, including a lot of misinformation, about an outbreak appears – to highlight that not only the virus but also the disinformation about it is spreading around the world at the same rate. We are still living in this era, in the shadow of „post-truth”, where news is more often believed based on its emotional content rather than its veracity or source, significantly affecting the level of information in society. The main aim of my research is to investigate the pseudo-news and emotions associated with the Crown virus. Within this, I investigated the spread of fake news and its effects on the audience. Using keyword analysis of online platforms, I investigated the spread of fake news, its pace and why.

Keywords: Covid-19, fake news, disinformation, deception

Bevezető

A koronavírus-járvány 2019 decemberében vált világhírűvé, amikor Kína egyik tartományában, Vuhanban megjelent és azóta világjelenséggé vált. A járványt az álhírek és a dezinformációk növekedő terjedése kísérte, elsősorban az interneten, az online térben, és képes arra, hogy a világ bármely pontjáról különböző célcsoportokhoz bármilyen hírt eljuttasson, határok és korlátok nélkül, napok vagy órák alatt, emberek ezreit vagy akár millióit is elérve. A járvány idején a WHO az „infodémia” kifejezést használta arra, hogy ne csak a vírus, hanem a róla szóló dezinformáció és félretájékoztatás terjedésére is utaljon. Ma a „post-truth” korszakban élünk, ahol az emberek gyakran érzelmileg hajlamosak elhinni a híreket, függetlenül azok valóságtartalmától vagy forrásától, és ez jelentős hatással van az információs társadalomra. Az álhírek terjedése komoly károkat okozhat, közvetlenül, mint például a Pizzagate-botrány vagy az 5G rádiótoronyok ledöntése, vagy közvetve, mint például amikor az emberek nem oltatják be magukat, és ennek következményeit elszenvedik. Ezek az esetek vagyoni károkat, személyi sérüléseket és akár halált is okozhatnak. Megfelelő szűréssel, tudatos megosztással és fogyasztással azonban ezek nagyrészt elkerülhetők lennének. A dezinformálás miatt az emberek egy része elhiszi, hogy körülötte minden hazugság, emiatt sokszor nem tesz eleget állampolgári kötelességeinek és buzdítja embertársait, sokszor olyan cselekményekre, amelyek a társadalmi rendet bomlasztják. Az álhírek megelőzése és terjedésének megállítása szintén jelentős humán, technikai és pénzügyi erőforrásba kerül. Az ilyen fajta álhírek és az ezzel kapcsolatos félrevezetések pedig a Covid-19-vírussal és az ellene kifejlesztett védőoltások megjelenésével még fontosabb problémává váltak.

A SentiOne programmal végzett kutatás során keresem a választ, hogy a vírus megjelenésekor legnépszerűbb álhírek a járvány többi szakaszában mennyire voltak elterjedve az interneten, továbbá hogy a vírus ellen kifejlesztett oltóanyagok

megjelenésével és tömeges használatával egyidejűleg megerősödtek-e a különböző álhírekre adott keresések és megosztások a korábbi időszakhoz képest.

Módszertan

A SentiOne a nyilvános online platformokon közzétett szöveges tartalmakat gyűjti és elemzi (cikkek, posztok, kommentek stb.), amelyek a rendszerben létrehozott projekt beállításai után azonnal elérhetővé válnak.² A SentiOne közösségimédia-adatokat és weboldalokról származó tartalmakat is gyűjt. Minden összegyűjtött adat egy adattárházba kerül, amelyben a megfelelő kulcsszavak megadásával lehet keresni, több mint 70 nyelven. A SentiOne jelenlegi adattárházában több mint 20 milliárd említés érhető el, és ez napról napra bővül. A nyelvfelismeréshez a SentiOne saját fejlesztésű algoritmust használ, amely a lingvisztikai tulajdonságokat és az elérhető metaadatokat is figyelembe veszi, így 99,93 százalékos pontossággal képes detektálni adott nyelvet. A rendszer működését több mint 200 dedikált offline adattároló szerver biztosítja, és nyílt forráskód alapján működik.³

A SentiOne nap mint nap új címeket ad hozzá a rendszerhez: automatizált folyamatok mentén, valamint kézi beállítások nyomán, online keresőmotor API-ok használatával. A domaincímeket azon jelszavak alapján szűri és bővíti, amelyekre a felhasználók már rákerestek a rendszerben. A rendszer azokat a domáineket figyeli, amelyeken felhasználói tartalom jelenik meg (blogok, fórumok, hírportálok, review oldalak). A SentiOne saját tulajdonú és fejlesztésű algoritmusokat használ a struktúrálatlan HTML-tartalmak kinyeréséhez. Azokon a domáineken, ahol az automatikus algoritmusok nem működnek, vagy az oldal dinamikus tartalommal operál, az adatgyűjtés folyamata manuálisan írt XPath profilokon keresztül történik.⁴

A SentiOne a különböző közösségimédia-oldalokról a hivatalos és nyilvános API-hozzáféréseken keresztül gyűjti be az adatokat. A legnépszerűbb Facebook-oldalak automatikusan bekerülnek a rendszerbe. Az új Facebook-oldalakat pedig a rendszerben már korábban is használt, felhasználói kulcsszóbázis alapján keresi és találja meg a technológia. A Facebook esetében a SentiOne a nyilvános rajongói oldalakon közzétett tartalmakat figyeli. A privát Facebook-oldalokon publikált bejegyzéseket nem látja, még akkor sem, ha azok nyilvánosként lettek közzétéve (mert a Facebook API-szabályzatával ez nem összeegyeztethető).⁵

A Twitter nyilvános API-kódot használ, azaz lehetőség van a tweetek monitorozására, így azonnal láthatók a legfrissebb bejegyzések is. A nyilvános API-kódnak köszönhetően az Instagramon megosztott hashtagek is kereshetők a SentiOne-ban. Azonban a 2018. december 10-i új Instagram API bevezetése óta minden autorizált fiókból (admin által becsatornázott fiók a SentiOne-ba) maximum 30 hashtag-keresés indítható hetente. Az autorizált fiókokból az Instagram Storykat is megkapja a rendszer. A YouTube esetében is a nyilvános API-hozzáférést használja a rendszer.

² BÁNYÁSZ-TÓTH-LÁSZLÓ 2022: 99–125.

³ SentiOne (é. n. a).

⁴ SentiOne (é. n. b).

⁵ KEMPA 2017.

Az API korlátozásai miatt a YouTube-ról származó adatok maximum 30 napig tárolhatók a SentiOne adatbázisában, és az adatvizualizációkban ezek az adatok nem jeleníthetők meg.⁶

A SentiOne teljesen és részben támogatott nyelvekkel operál, amelyek listája folyamatosan bővül. Jelenleg a következő nyelvek érhetőek el teljesen támogatott formában: lengyel, német (+ svájci német, osztrák német), orosz, ukrán, angol (+ UK, US, Írország), holland (+ belga holland), francia (+ belga francia, svájci francia), szlovén, szlovák, magyar, román, bolgár, szerb, horvát, bosnyák, montenegrói, cseh, dán, finn, svéd, norvég, lett, litván, olasz, spanyol, portugál és görög.⁷

A bejegyzések érzelmi hátterének (*sentiment*) megállapításánál John R. Crawford és Julie D. Henry elemzését, a Positive and Negative Affect Schedule (PANAS) tézisét vették alapul a szoftverfejlesztők. Ezen algoritmus magyar nyelven körülbelül 87%-os pontossággal képes beazonosítani adott bejegyzés szerzőjének témához kötődő érzelmi viszonyát.⁸ A rendszer továbbá automatikusan kategorizálja a szerzőket egy több mint 35 ezer nevet tartalmazó adatbázis, valamint a tartalmak lingvisztikai jellemzői alapján. A SentiOne különböző becsült elérést számító algoritmust használ a generikus weboldalak, a fórumok és a közösségi-média-felületek esetében.

Weboldalak esetén az adott weboldal forgalmának teljesítményét külső adatszolgáltató cég közreműködésével elemzi. Érdemes lehet a hálózati csomópontok közti kapcsolatokat is elemezni.⁹ Figyelembe vesz olyan változókat, mint például a domain forgalma, a látogatószám, a tartalom kora, a website vitalitása (például milyen gyakran frissül), a tartalom típusa (komment, cikk) stb. Ahhoz, hogy egy egyedi említés elérése megbecsülhető legyen, a domain-statisztikákon kívül a SentiOne rendszerébe már mentett adatokat is figyelembe veszi. Ha nincsen a külső adatszolgáltató partnertől elérhető adat az adott website-ra nézve, akkor a domain Page Authority-értékét veszi figyelembe az algoritmus, amely minden domainnál elérhető és az oldal nézettségével (*page view*) arányos. A fórumok esetében a SentiOne neurális hálózati algoritmusokat alkalmaz, amely fórumonként és témánként különbözik.

A közösségi-média-felületek esetében vagy az adott oldalra vonatkozó API-hozzáféréseken keresztül megkapott értékeket veszi alapul a szoftver, vagy saját fejlesztésű algoritmusával a posztokra érkezett interakciókat (komment, lájk, megosztás) súlyozza a követőszám nagyságával.

A Covid-19-vírus megjelenése és az infodemic

2019 decemberében Kínában, azon belül is Vuhan tartományban megjelent a Covid-19 nevű vírus. Ez a vírus 2020 áprilisára elért 213 országot, és csaknem

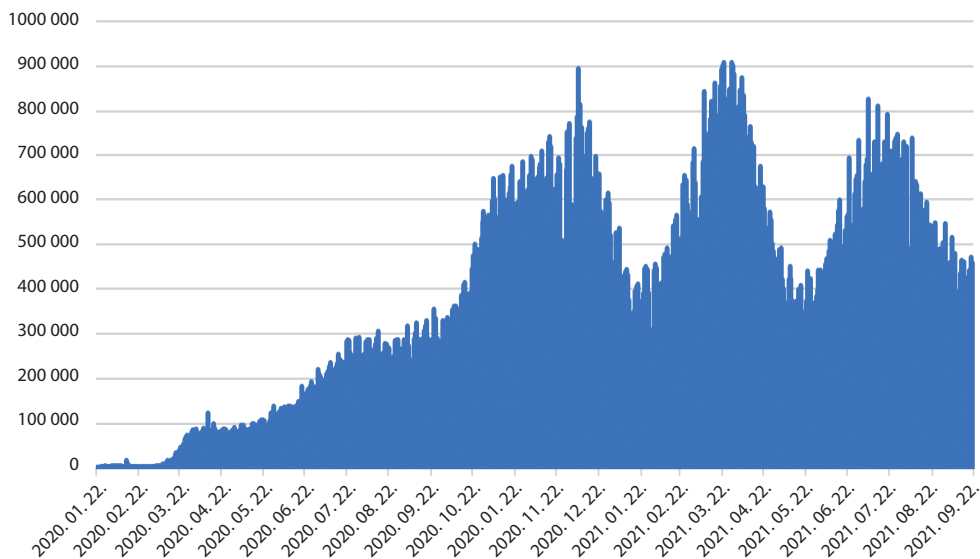
⁶ SentiOne (é. n. b).

⁷ SentiOne (é. n. b).

⁸ CRAWFORD-HENRY 2004: 245–265.

⁹ BEDERNA-SZÁDECZKY 2021: 51–66.

150 ezer halálos áldozatot szedett.¹⁰ Ez a szám 2021. szeptember 19-re 229 millió fertőzöttre, 4,7 millió halottra növekedett.¹¹ A vírust hivatalosan is világgjárvánnyá nyilvánították 2020 márciusában, amit a WHO tett meg.¹² A koronavírus terjedése, a napi megbetegedéseket figyelve, azonban nem volt folyamatosan növekvő tendenciájú.¹³ Országonként, régióként és világszinten is beszélhetünk úgynevezett hullámokról, minden ilyen hullámnak a csúcspontján a legmagasabb a napi fertőzöttek száma.¹⁴ Egy hullámnak van egy kezdeti felszálló és egy végzeti leszálló ága, amikor, ellentétben a felszállóval, csökken a fertőzöttek száma. A WHO megfogalmazása szerint ahhoz, hogy egy hullám csökkenjen, ellenőrzés alá kell vonni az esetszámokat, egy hullám beindulásához pedig a fertőzöttek számának tartós növekedésére van szükség.¹⁵ A 1. és 2. ábrán jól megmutatkoznak ezek a hullámok. A két ábra elkészítéséhez a WHO, illetve az ourworldindata.org adatszolgáltatásait használtam fel.¹⁶ A két oldalról összesen megközelítőleg 200 ezres adatállományt töltöttem le, majd szeparáltam dátum szerint Excel-táblázatban, az adatokat ezután megtisztítottam és elemeztem, így megkapva az alábbi eredményeket, mind nemzetközileg, mind Magyarországot tekintve.

1. ábra: Napi új koronavírus-megbetegedések száma világszerte 2020. 01. 22. és 2021. 09. 22. között
Forrás: a szerző szerkesztése az ourworldindata.hu adatai alapján

¹⁰ NAEEM-BHATTI 2020: 233–239.

¹¹ Lásd: www.worldometers.info/coronavirus

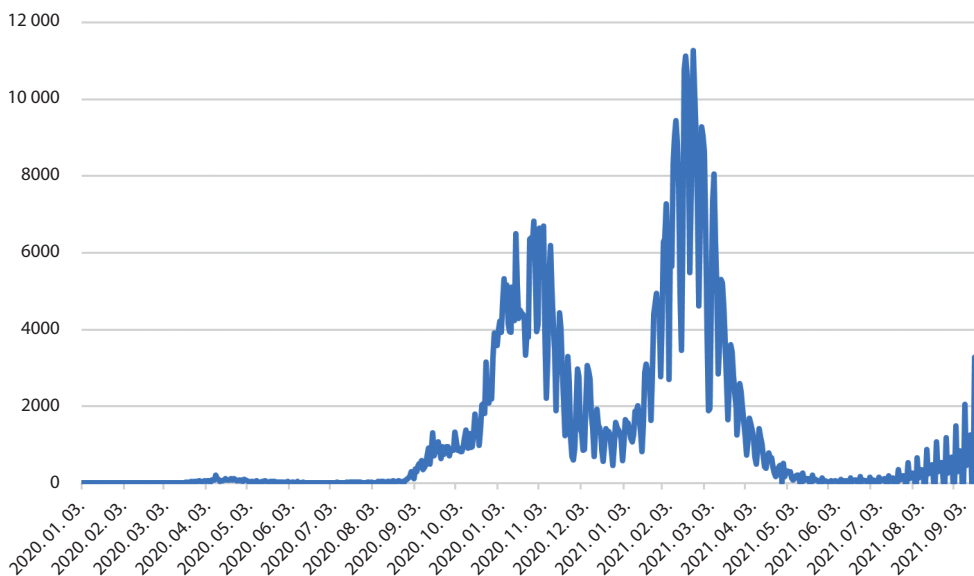
¹² BBC News 2020.

¹³ LENDVAI-KRASZNYAY 2021: 3–17.

¹⁴ PRABHASH 2021.

¹⁵ WHO 2021a.

¹⁶ BÁNYÁSZ-NAGY-MOLNÁR 2023: 20–36.

2. ábra: Napi új koronavírus-megbetegedések száma Magyarországon 2020. 01. 03. és 2021. 09. 22. között

Forrás: a szerző szerkesztése a Hungary Situation adatai alapján

A vírussal együtt megjelentek az új összeesküvés-elméletek, és az álhírek új tárháza indult meg a hallgatóság felé a különböző online felületeken, mint a Facebook, a Twitter, a TikTok vagy a WhatsApp.¹⁷ Az álhírek sokasága elnyomva a híreket, sokszor pánikot keltett több országban, és tömeges árufelvásárlást okozott hazánkban is.¹⁸ 2020. február 15-én a müncheni biztonsági konferencián a WHO akkori igazgatója, Tedrosz Adhanom Gebrejesusz kijelentette: „We’re not just fighting an epidemic; we’re fighting an infodemic...” – azaz nemcsak a világjárvánnyal, de az „infodemic-kel” is küzdünk.¹⁹ Ennek hatására a WHO létrehozta az úgynevezett Information Network for Epidemics (EPI-WIN) platformot, azzal a céllal, hogy releváns információkat közöljenek különböző csoportoknak. A koronavírus-járvány ugyanúgy hozza magával a hírek tömkelegét, mint bármely más nagyobb esemény, ami már a kezdetektől jellemző.²⁰ A probléma azonban, hogy ezt az információsokaságot szűrni kell, hogy az álhírek ne juthassanak el a közönséghez, továbbá a legnagyobb gond az online felületek miatt, hogy ezek az információk gyorsabban terjednek, mint valaha. Ez egy új kihívást jelent, hogy minél gyorsabban és hatékonyabban lépjenek fel ezek ellen a hírek ellen.²¹

Ahogy fentebb is bemutattam, kutatások igazolják, hogy az álhírek gyorsabban terjednek, mint a valós társaik, és emiatt a kutatók félnék attól, hogy a közösségi média

¹⁷ BÁNYÁSZ 2022: 601–609.

¹⁸ Privátbankár 2020.

¹⁹ WHO 2021c; ZAROCOSTAS 2020.

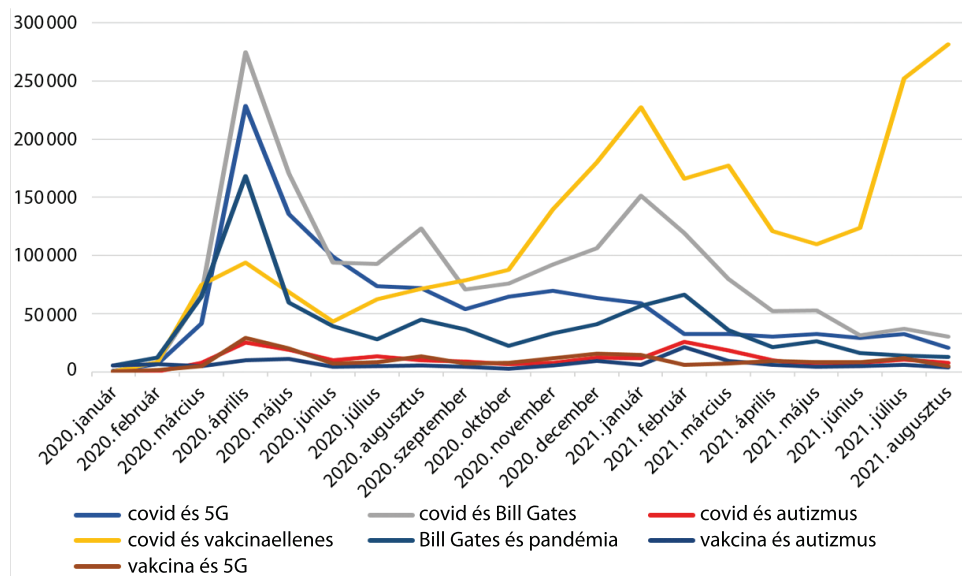
²⁰ INÁNCSI-FARKAS 2022: 42–53.

²¹ ZAROCOSTAS 2020.

lesz a mozgatórugója az álhíreknek.²² Ahogy azt Prachett is írja, „a hazugság körbefutja az egész világot, mire az igazság felhúzza a cipőjét”.²³ Az úgynevezett „infodemic” következtében a Covid-19-vírussal megjelentek az álhírek új fajtái, amelyek a vírushoz és az azzal kapcsolatos intézkedésekhez fűződnek, kezdve azzal, hogy az 5G terjeszti, át azon, hogy az alkoholvás megelőli a vírust, egészen addig, hogy a forró fürdő megelőzi a betegséget.²⁴

Koronavírussal kapcsolatos kifejezések az online térben

Az álhírek tömeges megjelenésével a keresések száma is jelentősen növekedett a Covid-19-cel kapcsolatban. Ahogy a 3. ábrán is jól látható, a „covid” és egyéb koronavírussal kapcsolatos kifejezésekhez köthető keresések száma jelentősen megnövekedett 2020 januárja és 2021 augusztusa között. Az elemzések és keresések alapján látható, hogy a „covid” és „Bill Gates”, illetve „covid” és „anti vaccine” kifejezésekkel kapcsolatos álhírek keresése volt a legkiemelkedőbb. Tovább vizsgálva a 3. ábrán látható kereséseket megnéztem, hogy milyen online felületen van a legtöbb álhírrrel kapcsolatos keresés. Az adatokat összesítve megfigyelhető a 4. ábrán, hogy az egyéb, kisebb weboldalakon a legnagyobb arányú a találat, és ezt követi a legnagyobb online közösségimédia-felület, a Facebook, majd utána a különböző videómegosztó portálok, idetartozik a YouTube vagy a Vimeo.

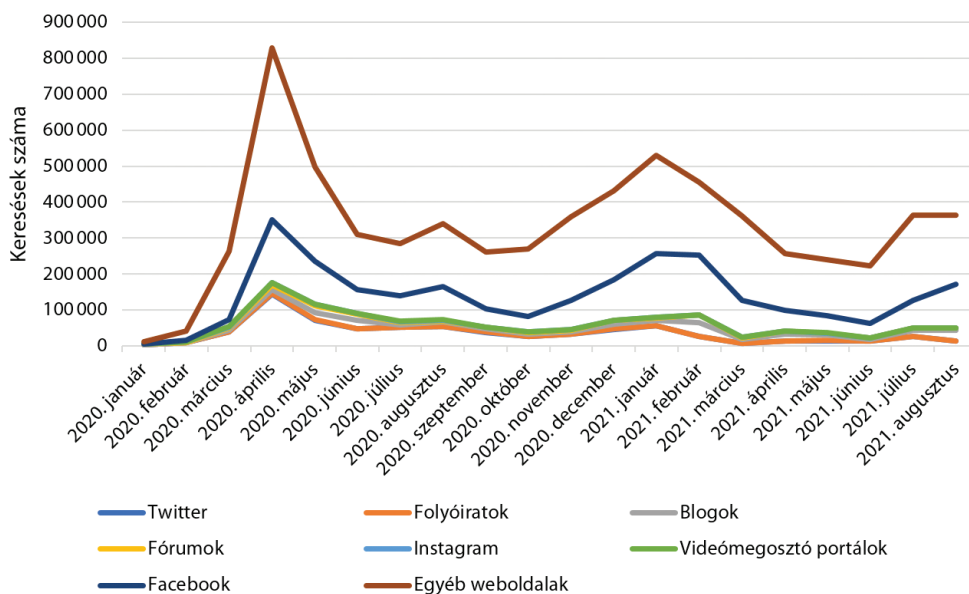
3. ábra: Koronavírussal kapcsolatos kifejezések keresései a SentiOne program segítségével

Forrás: a szerző szerkesztése a SentiOne adatai alapján

²² VOSOUGHI-ROY-ARAL 2018: 1146–1151; FARKAS 2023: 11–30.

²³ PRACHETT (é. n.).

²⁴ MURPHY 2007: 62–68.

4. ábra: Koronavírushoz és álhírekhez köthető kifejezések keresései a különböző online felületeken

Forrás: a szerző szerkesztése a SentiOne adatai alapján

Megvizsgálva a három legjobban kiugró egyenest a 3. ábrán azt láthatjuk, hogy ezek olyan keresések, amelyek a koronavírust vagy az ahhoz kapcsolódó védőoltásokat összekötik Bill Gatesszel vagy az 5G-vel.

A *New York Times* és a Signal Labs tanulmányai szerint 2020 februárja és áprilisa között több mint 1,2 milliószor volt megemlítve Bill Gates a koronavírussal kapcsolatban különböző közösségi média-felületeken. Legtöbbször nyilvános Facebook-csoportokban, ahonnan milliók osztották tovább.²⁵ A BBC dezinformáció ellen küzdő csapata különböző álhíreket talált Gatesszel kapcsolatban. Az általa és volt felesége által létrehozott alapítvány vakcinákat tesztel afrikai és indiai gyerekeken, aminek következtében meghalnak, vagy maradandó sérüléseket szenvednek. Ezenfelül volt olyan videó, amelynek a témája a masszív elnéptelenedés vakcinával és abortusszal, továbbá összekötötte a Kínai Kommunista Párttal, ez a videó több mint hatezerszer volt megosztva és 200 ezer megtekintés felett jár. Azonban nem mehetünk el amellett sem, hogy mikrochipeket fecskendeznek belénk a Covid-19 elleni védőoltással és így akarnak minket megfigyelni. Fontos kérdés azonban, hogyan is került Bill Gates a koronavírussal kapcsolatos álhírek középpontjába. Az amerikai összeesküvés-elméletekre szakosodott politológus, Joseph Uscinski szerint a válasz nagyon egyszerű, azért, mert híres és gazdag. Szerinte a teóriák mindig ugyanazok, csak a mögötte álló nevek mások. Ezek az összeesküvés-elméletek megpróbálnak megfélemlíteni minket, és így jön a képbe a mikrochip is, amelyet belénk fecskendeznek, és ki a legjobb személy egy

²⁵ WAKABAYASHI-ALBA-TRACY 2020.

ilyen végrehajtására, ha nem a Microsoft alapítója.²⁶ A legnagyobb probléma azonban, hogy az amerikaiak több mint negyede el is hiszi, hogy ez az igazság.²⁷

Az 5G az ötödik generációs vezeték nélküli hálózat rövidítése. A technológia elődje az 1G-ig vezethető vissza. Napjainkban egyre elterjedtebb, azonban kialakítása ma is tart, elsőként Dél-Korea kezdte kiépíteni az új hálózatot 2019 áprilisában.²⁸ Az első összeesküvés-elméletet a Covid-19-járvány és az 5G között John Gregory fogalmazta meg egy francia weboldalon. Elmélete szerint a vírust az új 5G-s tornyok terjesztik, ezt az elméletet egyszerűen azzal magyarázta, hogy Vuhanban, a vírus kitörése előtt építettek fel több ilyen tornyot is.²⁹ Fontos megjegyezni azonban, hogy az 5G-vel kapcsolatos álhírek már korábban is jelen voltak, továbbá, ahogy a WiFi- és 3G technológiánál is elterjedtek voltak a különböző álhírek, ezek csak „áterjedtek” az 5G-re.³⁰

Évek óta több különböző álhír terjed a vezeték nélküli technológiák körül, ami az új technológia elterjedésével ismét felerősödött. Ilyen összeesküvés-elmélet, hogy agyrákot okoz.³¹ A kétezres évek elején felmerült, hogy a telekommunikációs eszközök, amelyek ilyen technológiát használnak, agykontrollra képesek.³² Az 5G elődjénél felmerült, hogy a vezeték nélküli hullámok rákot okoznak, megölik a madarakat vagy szimplán fejfájást okoznak, és gyengíti az immunrendszerünket a technológia által kibocsátott elektromágneses sugárzás.³³

Az 5G-vel kapcsolatos álhírek 2020 tavaszán erősödtek meg ismét. A kapcsolat legfőbb indoka a vuhani új 5G-t sugárzó tornyok, amire több tweet (Twitter-poszt) kitért, mint például Ker Hilson énekesnő is: „Évek óta figyelmeztetnek minket az 5G miatt. Petíciók, szervezetek, tanulmányok. Amin keresztül megünnöztünk az a sugárzás hatása...” Ez az elmélet később több irányná alakult. Van, akik szerint a tornyok által sugárzott hullámok stimulálják a vírust, és így aki ilyen technológiát használ, el tudja kapni a fertőzést.³⁴ A másik tábor szerint a koronavírus csak egy álca, hogy fel tudják húzni az 5G-s tornyokat, amíg mindenki a vírussal van elfoglalva. Ezenfelül megjelent az elnéptelenedési tervben (*depopulate*) hívők csoportja is, akik szerint az 5G ugyanolyan része a népirtásnak, mint a koronavírus. Ennek a tervnek az egyik fő irányítója a korábban említett Bill Gates.

Ezek az álhírek és összeesküvés-elméletek végül odáig vezettek, hogy 2020 tavaszán Európa-szerte, Nagy Britanniában, Hollandiában és Belgiumban közel 20 tornyot rongáltak meg vagy gyújtottak fel olyan személyek, akik különböző álhírek olvasatán hittek a fentebb említett elméletekben.³⁵ Ezzel összefüggésben jól látható, hogy 2020 tavaszán jelentős mértékben megugrott a „covid” és „5g” kifejezésre adott keresések száma a SentiOne szoftver adatai alapján (3. ábra).

²⁶ BBC News 2020.

²⁷ ROMANO 2020.

²⁸ ITU 2021; Mobile World Live 2019.

²⁹ HEILWEIL 2020.

³⁰ WATERSON–HERN 2020.

³¹ Cancer.org.au (é. n.).

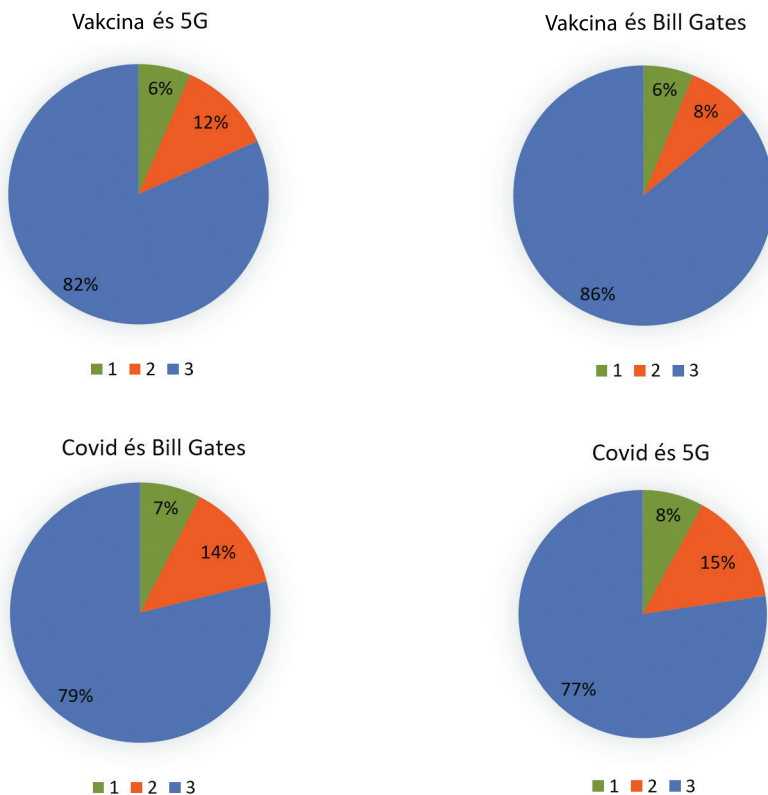
³² FIELDS 2008.

³³ DUNNE 2017; KASPRAK 2018; HERN 2019.

³⁴ Lásd: <https://twitter.com/JustOndieki/status/1230015534944673792>

³⁵ WARREN 2020; EUobserver 2020.

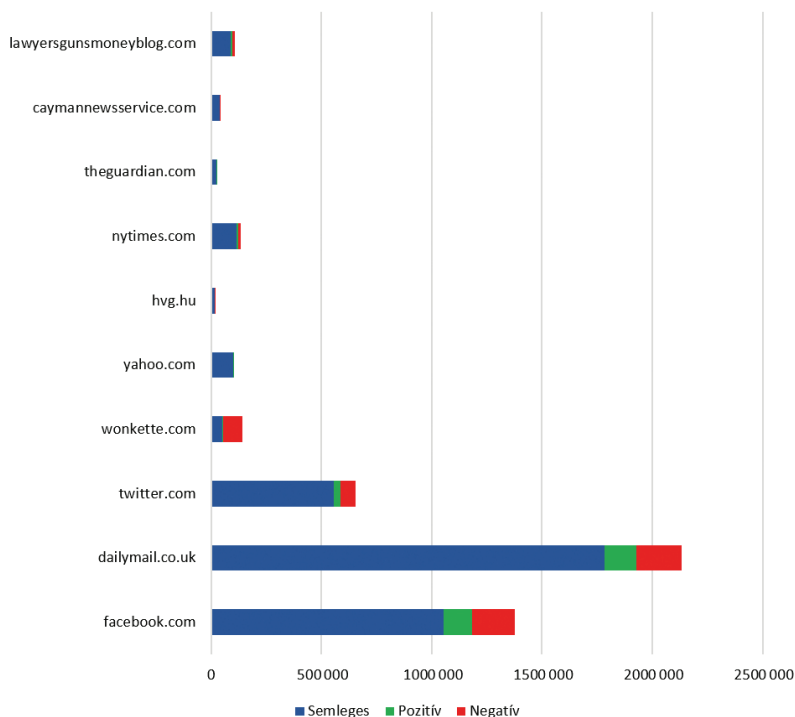
Hogy Bill Gates nevét és az 5G-t milyen vonatkozásban keresték, milyen szövegkörnyezetben, arra az alábbi vizsgálatot végeztem el. A kulcsszavas keresések alapján megnéztem 2020. január 1-jétől 2021. augusztus 31-ig az alábbi szópárokat (lásd 5. ábra). Ezeket az eredményeket vizsgálva látható, hogy negatív kontextusban minden esetben többen kerestek rá, mint pozitív szövegkörnyezetben. Ugyanakkor jól látható, hogy nemzetközileg még mindig a semleges keresések aránya a legmagasabb.

5. ábra: Álhírekkel kapcsolatos megemlítések minőségi aspektusai

Forrás: a szerző szerkesztése a SentiOne adatai alapján

Megvizsgálva az alábbi megemlíteket platformok szerint, majd az eredményeket összeadva, illetve a keresések érzelmi töltetét külön jelölve, nemzetközileg a legjelentősebb hírszolgáltató a dailymail.co.uk, majd ezt követi a facebook.com és a twitter.com nemzetközi szinten. Ugyanakkor kiténik, hogy a listán megjelenik egy magyar hírszolgáltató is, a hvg.hu. Az eredmények alapján a top 10 weboldalt megtekintve, a megosztások legjelentősebb része tájékoztató jellegű, míg minimális része érzelmi töltetű. Azonban ahol érzelmi töltetű, ott minden weboldal esetén magasabb a negatív érzelmű szövegkörnyezet (lásd 6. ábra).

6. ábra: Top 10 platform megoszlása és az érzelmi töltöttség aránya

Forrás: a szerző szerkesztése a SentiOne adatai alapján

Magyarországot tekintve is rengeteg, a vírussal kapcsolatos álhír terjeng az interneten. Ezeket azonban egyre nehezebb megtalálni az algoritmusok hátrébb sorolása miatt, vagy éppen azért, mert az online felületek már le is tiltják ezeket tartalmakat. Persze ezek az algoritmusok sem működnek tökéletesen, sokszor időbe telik a detektálás, és nem is mindig a legmegfelelőbb a működésük.³⁶ 2020 júniusában több Facebook-bejegyzés is megosztott egy olyan videót, amelyben az Amerikai Egyesült Államok Szenátusa bejelenti, hogy a koronavírus kitaláció, a média eltitkolja az igazságot, a WHO-t és a nagyobb gyógyszerészeti cégeket pedig felelősségre vonják majd. Ezt a hírt több mint 10 ezren osztották meg.³⁷ Azóta a hírt megcáfolták, és természetesen a különböző közösségi média-felületek is letörölték a tartalmakat.

Hazánk egyik legismertebb dezinformáló szervezete az Orvosok és Egészségügyi Dolgozók a Tisztánlátásért. Ennek a társaságnak a vezetői doktorok és orvosok, azonban többüknek felfüggesztette a tagságát vagy etikai vizsgálatot indított ellenük a Magyar Orvosi Kamara.³⁸ Posztjaikat a saját weboldalukon osztják meg legfőképp (<https://orvosokatisztanlatasert.hu>), ennek egyik oka, hogy a különböző közösségi

³⁶ Magyar Hang 2020.

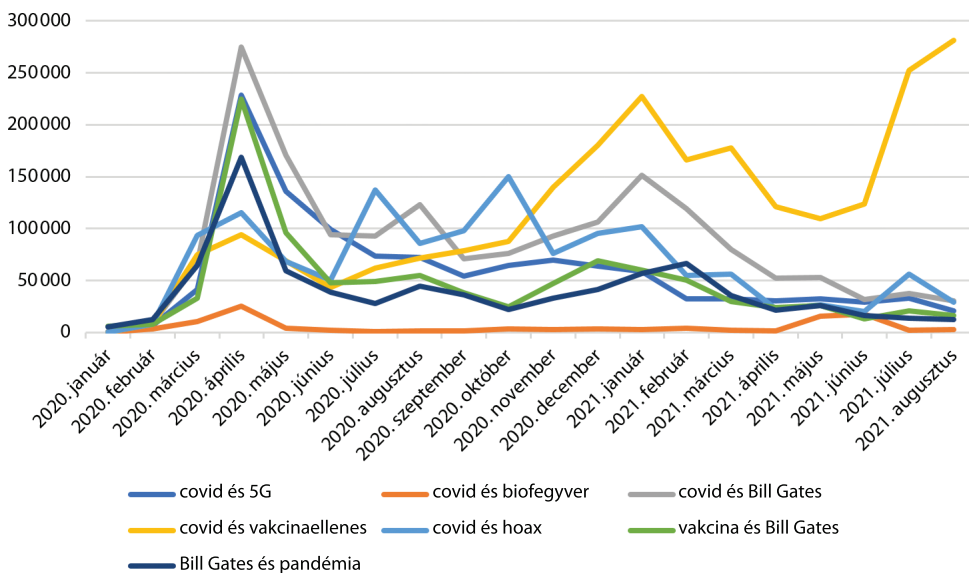
³⁷ AFP Ténykérdés 2021.

³⁸ T. O. 2021; JUHÁSZ 2020.

és videómegosztó portálok sorra törlik le a posztjaikat. Vannak azonban, akik így is hisznek ezekben az álhírekben. Például van, aki szerint a maszkviselés 85%-kal növeli a Covid-19-fertőzés esélyét, továbbá a saját levegőnk visszazívása is roncsolja a tüdőt, ezzel pedig a kormány szándékosan gyilkolja a magyarokat, majd megosztott több forrást is, amelyekre hivatkozik, azonban ezek sem elérhetőek már.³⁹

Eredményeim vizsgálata

Kutatásom elején feltételeztem, hogy a koronavírus megjelenésekor legnépszerűbb álhírek az első hullám idején voltak leginkább elterjedve, szemben a többi hullámmal. A SentiOne szoftver használatával keresett kulcsszavak alapján azokra az álhírekre kerestek rá legtöbbször a vírus terjedésének kezdetén, amelyek az 5G-hez, Bill Gates-hez, az oltásellenességhez és ahhoz kapcsolódnak, hogy a vírus kitaláció. Az ezekkel kapcsolatos kifejezések alapján a sentiment-keresésekre adott érzelmek eredményeit összesítve, majd diagramon ábrázolva a 7. ábrán látható eredményt kaptam.

7. ábra: A különböző kifejezésekre adott keresések száma

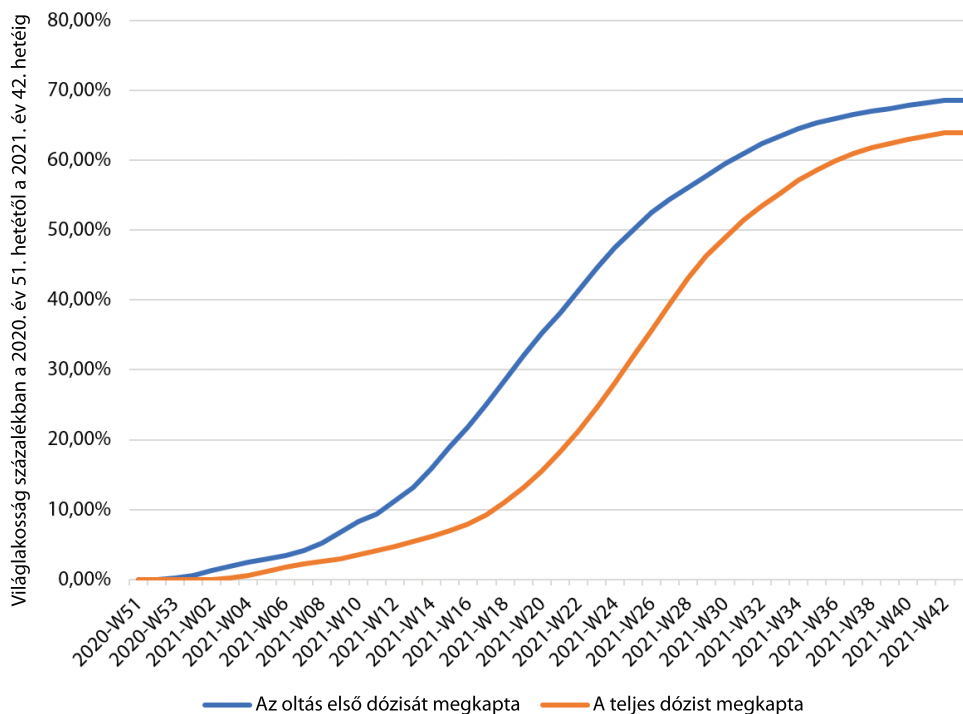
Forrás: a szerző szerkesztése a SentiOne adatai alapján

Az ábra jól szemlélteti, hogy világszinten az első hullám idején, ami 2020 tavaszára datálható, a keresések száma a többszörösére ugrott mindegyik kulcsszó esetében. Ezt követően kisebb kiugrás figyelhető meg 2020 őszén és 2021 elején. Figyelve a nemzetközi trendeket és járványhullámokat megállapítható, hogy a vizsgált kifejezéseknek

³⁹ Lásd: https://vk.com/wall-1197685_1259

a jelentős részénél a keresések száma nem növekszik vagy csökken egyidejűleg a koronavírus-hullámokkal (lásd 1. és 7. ábra). Tovább elemezve a kapott adatokat, hipotézisem beigazolódt, miszerint ezen álhírek elterjedése az első hullám során volt a leginkább jellemző. A diagramról leolvasható, hogy egyedül a vakcinaellenes keresések egyenese haladja meg a kezdeti adatokat és növekszik később is. Ez a későbbi ellenanyag-előállítás, majd annak terjedése és használata miatt fordulhat elő. Eltekintve ettől, minden keresés száma csökkent.

Kutatásom során megvizsgáltam, hogy a Covid-19 elleni védőoltások megjelenésével és használatával a vírussal kapcsolatos álhírek ismét megerősödtek-e. A vírus elleni védőoltásokat elsőként 2020 decemberében engedélyezték, majd ezután terjedt el a világon a használatuk. Napjainkra már a világ lakosságának több mint a fele felvette a koronavírus elleni védőoltás valamelyik fajtáját.⁴⁰

8. ábra: A világ lakosságának koronavírus ellen felvett oltási aránya százalékban

Forrás: a szerző szerkesztése a <https://qap.ecdc.europa.eu/public/extensions/COVID-19/vaccine-tracker> alapján

Megállapíthatjuk tehát, hogy az oltóanyagok megjelenése a 2020-as év végére tehető. Ezt a dátumot összevetve az eddig kapott eredményekkel egyértelmű, hogy az ellenanyagok megjelenésével ismét felerősödtek az álhírekre adott keresések az azt

⁴⁰ WHO 2021b.

megelőző időszakhoz képest. Továbbá fontos megjegyezni, hogy a „covid” és „anti vaccine” kifejezésekre adott keresések 2021 januárjában érik el a csúcspontot, ami egészen 2020 júniusától növekedett. Ezután csökkenő tendenciát mutat az egyenes (lásd 7. ábra). 2021 májusában kezd el ismét növekedni az ezzel kapcsolatos keresések száma, amit ha szintén összevetünk a világon beoltott emberek számával, jól látható, hogy időben egymáshoz közel kezdett el növekedni a keresések és a beoltott személyek száma is.

Összegzés

A kutatás során legfőképp a SentiOne nevű szoftvert használtam, amely az egész világot lefedő, 70 nyelven beszélő és webes szöveganalitikán alapuló social listening szoftver, amely kulcsszavas keresés alapján, valós időben vagy akár 3 évre visszamenően figyeli, indexálja és elemzi az internetes fórumokon, blogokon, weboldalakon és közösségimédia-csatornákon közzétett publikus szöveges tartalmak minden típusát, amelyek önmagukban vagy kontextusukban tartalmazzák a felhasználó által már előre definiált és a platformra felvitt kulcskifejezések bármelyikét. Továbbá különböző online felületekről gyűjtöttem adatokat a keresések és a különböző álhírek értelmezése érdekében.

A koronavírus 2019. decemberi megjelenése óta mára már világjárvánnyá vált, amely az egész globalizált világot érinti. A vírussal együtt azonban felütötte a fejét egy másik probléma, az álhírek és azok gyors terjedése, ami ellen több módszert is létrehozta már. Megvizsgálva az álhírekkel kapcsolatos kulcsszavakra való kereséseket a SentiOne programmal megállapítottam, hogy a vírussal és az ahhoz köthető vakcinákkal kapcsolatos álhírek központi szereplői az 5G-s telekommunikációs eszközök, Bill Gates, és hogy az egész járvány és körülötte minden egy nagy átverés. Ezen álhírek már odáig jutottak, hogy több százezres vagy milliós megtekintések is láthatók rajtuk, vagy például odáig, hogy több európai országban is 5G-s toronyokat rongáltak meg, mondván, hogy Covid-19-vírust terjeszt.

A megosztások érzelmi töltöttségét tekintve a megtekintett kifejezések több mint 75%-ban semlegesek, tehát semmilyen érzelmi telítettség nem volt bennük. Ugyanakkor, a negatív kontextus minden esetben magasabb volt, mint a pozitív. A weboldalakat tekintve a kereséseket és ott figyelve az érzelmi töltöttséget a dailymail.co.uk hírportálon volt a legtöbb említés, majd ezt követték a facebook.com és a twitter.com közösségi felületek. Az érzelmeket vizsgálva weboldalanként is ugyanezek az arányok voltak megfigyelhetők.

Hazánkat tekintve az egyik legjelentősebb, vírussal kapcsolatos dezinformációs forrás az Orvosok és Egészségügyi Dolgozók a Tisztánlátásért nevű csoport, amelynek vezetői doktorok és orvosok, azonban a vírusról tett kijelentéseik miatt több személytől is megvonta a tagságot a Magyar Orvosi Kamara, és tevékenységük is sok tekintetben megkérdőjelezhető, posztjaikat, tartalmaikat sokszor letiltják a közösségi oldalak és videómegosztó portálok.

Megvizsgáltam, hogy a vírus megjelenésekor legnépszerűbb álhírek az első hullám idején voltak-e a legelterjedtebbek és legkeresettebbek. Elemezve a kapott számokat

és a diagramokat látszik, hogy az első hullámban nagyobb arányban kerestek rájuk, mint a többi hullám idején. Egyedül a „covid” és „anti vaccine” kifejezésekre adott keresések száma növekszik csak később, feltehetően a vírus ellen kifejlesztett ellenanyagok megjelenésével és azok tömeges használatának köszönhetően. Így a hipotézisem beigazolódott, hogy a vírus megjelenésekor legelterjedtebb álhírek keresései az első hullám idején voltak a legjelentősebbek, ez alól azonban kivétel a vakcinaellenes álhírek. A vírussal kapcsolatos álhírek 2020 végén ismét megerősödtek, majd a járvány elleni védőoltások tömeges beadásával 2021 tavaszán a vakcinaellenes keresések korábban nem látott módon kezdtek el megugrani, és az elemzett időszak végéig (2021. augusztus) ez a szám csak növekszik.

Irodalomjegyzék

- 5G Towers Set on Fire in UK, Netherlands, Belgium. *EUobserver*, 2020. április 20. Online: <https://euobserver.com/tickers/148114>
- BÁNYÁSZ Péter (2022): A Covid-oltásokkal kapcsolatos érzelmek vizsgálata Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 133(5), 601–609. Online: <https://doi.org/10.1556/2065.183.2022.5.6>
- BÁNYÁSZ Péter – NAGY Gréta – MOLNÁR Ákos (2023): Empirical Studies of COVID-19 Related Fake News. *Hadtudomány*, 33(E-szám), 20–36. Online: <https://doi.org/10.17047/Hadtud.2023.33.E.20>
- BÁNYÁSZ Péter – TÓTH András – LÁSZLÓ Gábor (2022): A koronavírus oltással kapcsolatos állampolgári attitűd vizsgálata szentimentanalízis segítségével. *Információs Társadalom*, 22(1), 99–125. Online: <https://doi.org/10.22503/inftars.XXII.2022.1.6>
- BEDERNA, Zsolt – SZÁDECZKY, Tamás (2021): Modelling Computer Networks for Further Security Research. *Security and Defence Quarterly*, 36(4), 51–66. Online: <https://doi.org/10.35467/sdq/141572>
- Cancer.org.au (é. n.): *I heard that the new 5G technology can cause cancer. Is this true?* Online: www.cancer.org.au/iheard/i-heard-that-the-new-5g-technology-can-cause-cancer-is-this-true
- Coronavirus Confirmed as Pandemic by World Health Organization. *BBC News*, 2020. március 11. Online: www.bbc.com/news/world-51839944
- CRAWFORD, John R. – HENRY, Julie D. (2004): The Positive and Negative Affect Schedule (PANAS): Construct Validity, Measurement Properties and Normative Data in a Large Non-Clinical Sample. *British Journal of Clinical Psychology*, 43(3), 245–265. Online: <https://doi.org/10.1348/0144665031752934>
- DUNNE, Carey (2017): My Month with Chemtrails Conspiracy Theorists. *The Guardian*, 2017. május 22. Online: www.theguardian.com/environment/2017/may/22/california-conspiracy-theorist-farmers-chemtrails
- DUTTA, Prabhaskar K. (2021): What Is a Covid-19 Wave? How Do We Identify It? *India Today*, 2021. május 10. Online: www.indiatoday.in/coronavirus-outbreak/story/what-is-a-covid19-wave-how-do-we-identify-it-1800810-2021-05-10

- FARKAS Tibor (2023): A kommunikációs és információs rendszerek értelmezése napjainkban: követelmények és kihívások. In TÓTH András (szerk.): *Új típusú kihívások az infokommunikációban*. Budapest: Ludovika, 11–30.
- FIELDS, Douglas R. (2008): Mind Control by Cell Phone. *Scientific American*, 2008. május 7. Online: www.scientificamerican.com/article/mind-control-by-cell
- HEILWEIL, Rebecca (2020): How the 5G Coronavirus Conspiracy Theory Went from Fringe to Mainstream. *Vox*, 2020. április 24. Online: www.vox.com/recode/2020/4/24/21231085/coronavirus-5g-conspiracy-theory-covid-face-book-youtube
- HERN, Alex (2019): How Baseless Fears over 5G Rollout Created a Health Scare. *The Guardian*, 2019. július 26. Online: www.theguardian.com/technology/2019/jul/26/how-baseless-fears-over-5g-rollout-created-a-health-scare
- INÁNCSI Mátyás – FARKAS Tibor (2022): Álhírek ellenőrzése a közösségi médiafelületeken a Covid-19 járvány alatt. *Hadtudomány*, 32(E-szám), 42–53. Online: <https://doi.org/10.17047/Hadtud.2022.32.E.42>
- ITU (2021): *ITU towards "IMT for 2020 and Beyond"*. Online: www.itu.int:443/en/ITU-R/study-groups/rsg5/rwp5d/imt-2020/Pages/default.aspx
- JUHÁSZ Edina (2020): Etikai vizsgálat indul az álhíreket terjesztő orvos ellen. *Index*, 2020. április 16. Online: https://index.hu/techtud/2020/04/16/etikai_vizsgalatot_kezdemenyeztek_az_alhireket_terjeszto_orvos_ellen
- KASPRÁK, Alex (2018): Did a 5G Cellular Network Test Cause Hundreds of Birds to Die? *Snopes*, 2018. november 13. Online: www.snopes.com/fact-check/5g-cellular-test-birds
- KEMPA, Katarzyna (2017): Natural Language Processing – What's New and How to Use It in Business? *SentiOne Blog*, 2017. május 30. Online: <https://sentione.com/blog/natural-language-processing-in-business>
- KRASZNAV Csaba – KOCZKA Ferenc (2021): A távolléti oktatás jelentette kiberbiztonsági és adatvédelmi kihívások. In KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Járvány sújtotta társadalom*. Budapest: Ludovika, 213–230.
- LENDVAI Tünde – KRASZNAV Csaba (2021): A SARS-CoV-2-vírus okozta fertőzés terjedését nyomon követő és karanténellenőrző applikációk. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 9(3), 3–17. Online: <https://doi.org/10.32561/nsz.2021.3.1>
- Cellphones and Cancer: What's the Risk? *Mayoclinic*, Online: www.mayoclinic.org/healthy-lifestyle/adult-health/expert-answers/cell-phones-and-cancer/faq-20057798
- MEZEI Kitti – KRASZNAV Csaba (2022): Cybersecurity and Cybercrime in Hungary During the COVID-19 Pandemic. In CHAŁUBIŃSKA-JENTKIEWICZ, Katarzyna – HOFFMAN, István (szerk.): *The Role of Cybersecurity in the Public Sphere – The European Dimension*. Maribor, Lex Localis, 191–207. <https://m2.mtmt.hu/api/publication/33118087>
- Mobile World Live (2019): *Samsung Dominates Korea 5G Deployments*. Online: www.mobileworldlive.com/asia/asia-news/samsung-dominates-korea-5g-deployments
- MURPHY, Jeannette (2007): International Perspectives and Initiatives. *Health Information & Libraries Journal*, 24(1), 62–68. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2007.00704.x>

- NAEEM, Salman Bin – BHATTI, Rubina (2020): The Covid–19 'infodemic': A New Front for Information Professionals. *Health Information & Libraries Journal*, 37(3), 233–239. Online: <https://doi.org/10.1111/hir.12311>
- PRACHETT (é. n.): "A lie can run round the world before the truth has got its boots on." *goodreads.com*. Online: www.goodreads.com/quotes/219878-a-lie-can-run-round-the-world-before-the-truth
- Privátbankár (2020): Koronavírus-roham a boltokban – most akkor van vagy nincs? *Privátbankár*, 2020. február 27. Online: <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/koronavirus-roham-a-boltokban-most-akkor-van-vagy-nincs-331149.html>
- ROMANO, Andrew (2020): YouGov Poll Shows Coronavirus Conspiracy Theories Spreading on the Right May Hamper Vaccine Efforts. *Yahoo News*, 2020. június 9. Online: <https://news.yahoo.com/new-yahoo-news-you-gov-poll-shows-coronavirus-conspiracy-theories-spreading-on-the-right-may-hamper-vaccine-efforts-152843610.html>
- SentiOne (é. n. a): *A social listening alapjai*. Online: <https://sentione.com/hu/eroforasok/social-listening>
- SentiOne (é. n. b): *Figyelj úgy, ahogy még soha*. Online: <https://sentione.com/hu/tudasbazis/amit-a-projektekrol-tudni-erdemes>
- T. O. (2021): Felfüggesztették: fél évig nem dolgozhat a vírusszkeptikus orvos. *Medical Online*, 2021. július 19. Online: http://medicalonline.hu/eu_gazdasag/cikk/felfuggesztettek_fel_evig_nem_dolgozhat_a_viruszkeptikus_orvos
- Több vírustagadó oldalt és csoportot is letiltott a Facebook. *Magyar Hang*, 2020. szeptember 24. Online: <https://hang.hu/belfold/tobb-virustagado-oldalt-es-csoportot-is-letiltott-a-facebook-110788>
- Twitter (2021): Justus Ondieki a Twitteren. Online: <https://twitter.com/JustOndieki/status/1230015534944673792>
- VOSOUGHI, Soroush – ROY, Deb – ARAL, Sinan (2018): The Spread of True and False News Online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. Online: <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>
- WACKENREUTHER, Eva (2021): Az Egyesült Egyesült Államok Szenátusa nem mondta ki, hogy a koronavírus „hazugság” lenne. *AFP Ténykérdés*, 2021. június 16. Online: <https://tenykerdes.afp.com/http%253A%252F%252Fdoc.afp.com%252F9CB3GZ-1>
- WAKABAYASHI, Daisuke – ALBA, Davey – TRACY, Marc (2020): Bill Gates at Odds with Trump on Virus, Becomes a Right-Wing Target. *The New York Times*, 2020. április 17. Online: www.nytimes.com/2020/04/17/technology/bill-gates-virus-conspiracy-theories.html
- WAKEFIELD, Jane (2020): How Bill Gates Became the Voodoo Doll of Covid Conspiracies. *BBC News*, 2020. június 6. Online: www.bbc.com/news/technology-52833706
- WARREN, Tom (2020): British 5G Towers Are Being Set on Fire Because of Coronavirus Conspiracy Theories. *The Verge*, 2020. április 4. Online: www.theverge.com/2020/4/4/21207927/5g-towers-burning-uk-coronavirus-conspiracy-theory-link
- WATERSON, Jim – HERN, Alex (2020): How False Claims about 5G Health Risks Spread into the Mainstream. *The Guardian*, 2020. április 7. Online: www.theguardian.com

[com/technology/2020/apr/07/how-false-claims-about-5g-health-risks-spread-into-the-mainstream](https://www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-how-is-it-transmitted)

WHO (2021a): *Coronavirus Disease (COVID-19): How Is It Transmitted*. Online: www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-how-is-it-transmitted

WHO (2021b): *Coronavirus Disease (COVID-19): Vaccines*, Online: [www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-\(covid-19\)-vaccines](https://www.who.int/news-room/q-a-detail/coronavirus-disease-(covid-19)-vaccines)

WHO (2021c): *Munich Security Conference*. Online: www.who.int/director-general/speeches/detail/munich-security-conference

ZAROCOSTAS, John (2020): How to Fight an Infodemic. *The Lancet*, 395(10225), 676. Online: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30461-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30461-X)